

(наук. кер. – ст. викл. Штепа О.О.)

*студентка V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка*

ОПЕРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКІ САНКЦІЇ В МЕ- ХАНІЗМІ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІД- ПОВІДАЛЬНОСТІ

На сьогодні проблема сутності, підстав та порядку застосування оперативно-господарських санкцій в українському законодавстві є доволі актуальною, зважаючи в першу чергу на відсутність жодного вітчизняного монографічного чи дисертаційного дослідження, повністю присвяченого оперативним санкціям. До того ж норми, які врегульовують функціонування останніх вперше на законодавчому рівні були закріплені лише в результаті прийняття ГКУ. У зв'язку з цим у вітчизняній доктрині господарського права відсутня чітка позиція щодо власне поняття та якісних характерних ознак оперативно-господарських санкцій як виду господарсько-правової відповідальності, незважаючи на їх високу результативність та простоту застосування, а їх детальний аналіз не проводився.

Відзначаючи відносну наукову новизну категорії господарсько-правових санкцій в господарському законодавстві України необхідно зазначити, що на теоретичному рівні вони були запропоновані та розроблені ще радянськими правознавцями. Проблема сутності господарсько-правових санкцій та їх застосування на практиці займалися дослідники В.П.Грибанов, М.С.Карпов, Т.Е.Каудиров, Ю.Г.Басін, В.В.Васькін, Б.І.Пугинський, А.Г.Діденко, Ц.Г.Юдашкіна, В.Коссак, О.Б.Петренко, А.А.Верховецьта інші науковці. Разом з цим деякі питання пов'язані із застосуванням оперативно-господарських санкцій залишаються до сьогодні не дослідженими.

Згідно з ч.1 ст. 235 ГК за порушення господарських зобов'язань до суб'єктів господарювання та інших учасників господарських відносин можуть застосовуватися оперативно-господарські санкції – заходи оперативного впливу на правопорушника з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання, що використовуються самими сторонами зобов'язання в односторонньому порядку [3, с.144]. Виходячи із законодавчого визначення можна говорити про те що самі по собі оперативно-господарські санкції виконують запобіжну функцію, тобто мають а меті припинення порушення виконання господарських обов'язків та недопущення або мінімізацію їх негативних наслідків [6, с.175].

Окрім того, із положень ст. 235-237 ГКУ щодо оперативно-господарських санкцій випливають наступні твердження: юридичною підставою

Матеріали VIII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції

застосування оперативно-господарських санкцій виступає договір (п.2 ст.235); фактичною підставою для застосування оперативно-господарських санкцій є порушення господарських зобов'язань другою стороною (п.1 ст.237); ці санкції застосовуються незалежно від вини суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання (п.3 ст.235); передбачено позапретензійний та позасудовий порядок їх застосування (п.1 ст.237); зацікавлена сторона має право звернутись до суду із заявою про скасування оперативно-господарської санкції у випадку її неправомірного застосування (п.2 ст. 237); застосування оперативно-господарських санкцій не виключає можливості відшкодування збитків та стягнення штрафних санкцій (п.3 ст.237) [3, с.144].

Щодо проблеми визначення ознак оперативно-господарських санкцій, то на думку радянських науковців В.П.Грибанова, М.С.Карпова, Б.І.Бугинського однією зосновних ознак оперативно-господарських санкцій є втілення в них заходів державного примусу. Проте на сьогодні така думка вже не є достатньо аргументованою, адже при застосуванні даних санкцій фактор державного примусу не зникає повністю, а зобов'язання передається, так би мовити – делегується сторонам контрагентам у господарському зобов'язанні [4, с.127]. Таке делегування чітко простежується в нормі ст. 235 та 237 ГКУ, які санкціонують застосування оперативно-господарських санкцій сторонами господарських правовідносин у позасудовому порядку та без попереднього пред'явлення претензії порушнику зобов'язання [3, с.144].

Наступною ознакою досліджуваної категорії санкцій є наявність негативних наслідків юридичного чи економічного характеру в результаті їх застосування. Правознавець В.П. Грибанов з цього приводу стверджував, що застосування заходів оперативного впливу при необхідній позитивній реакції з боку зобов'язаної сторони може і не потягнути за собою невідгідних наслідків, або ж значно зменшити їх розмір [2, с.126]. На думку ж українського правознавця А.А. Верховця, для того щоб уникнути негативних наслідків взагалі, зобов'язана сторона повинна буде докласти певних додаткових зусиль (які в кінцевому результаті так чи інакше вплинуть на її економічне становище чи обмежать її в певних правах), які їй не прийшлося би докладати за відсутності застосованої оперативно-господарської санкції [2, с. 57].

Ще однією важливою ознакою оперативно-господарських санкцій є застосування останніх за ініціативою уповноваженої сторони. Слід погодитися із думкою науковця В.В.Васькіна про те, що воля боржника не враховується та власне й не повинна враховуватись при застосуванні санкцій взагалі (чи то при відшкодування збитків, чи то при застосування штрафних санкцій та оперативно-господарських санкцій) [1, с.35].

Досить тісно пов'язаною із вищезазначеними є ознака односторонності оперативно-господарських санкцій, що закріплена як на доктринально-

му, так і на легальному рівні. Під одностороннім порядком розуміється той факт, о сторона-контрагент в зобов'язанні застосовує оперативно-господарську санкцію без попереднього звернення до органів юрисдикції [2, с.57].

Наступними ознаками оперативно-правових санкцій є застосування останніх лише у разі правопорушення та їх спрямування на захист прав і законних інтересів суб'єктів господарських правовідносин. Щодо проблеми вини в процесі застосування оперативно-господарських санкцій, то Т.Е. Каудиров зазначав про те, що вина правопорушника все ж враховується при оскарженні застосування певної господарської санкції в суді [5, с.54]. Ця позиція є дискусійною серед дослідників, адже при вирішенні питання щодо правомірності застосування такої санкції суд має спиратися не на наявність чи відсутність вини в діях боржника при правопорушенні, а на відповідність дій кредитора при її застосуванні положенням (умовам) договору; вина ж боржника взагалі не повинна сприйматись до уваги [4, с. 58].

Що стосується ознаки переважно майнового характеру досліджуваних господарсько-правових санкцій, то останні, на думку В.П. Грибанова мають змішаний майново-організаційний характер (і досить часто важко визначити, де переважає майновий, а де організаційний характер санкцій); тому вони не виходять за межі санкцій в сфері господарювання [4, с. 128].

Виходячи із усього вищезазначеного можна дійти висновку про те, що оперативно-господарськими санкціями є оперативні заходи, делегованого до застосування державою сторонам в господарських правовідносинах примусу що виражаються у настанні певних негативних наслідків організаційно-майнового характеру, з метою припинення або попередження повторень порушень господарського зобов'язання, що застосовуються останніми без звернення до компетентного органу державної влади.

Література:

1. Васькин В.В. Гражданско-правовая ответственность / В.В.Васькин, Н.И. Овчинников, Л.Н.Рогович. – Владивосток: ИЗД-ВО Дальневост.ун-та, 1988. –180с.
2. Гапало С.Ю. Правова природа оперативно-господарських санкцій / С.Ю.Гапало // Форум права. – 2007. №3. – С.56-58.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // ВВР України. – 2003. – №18. – С.144.
4. Грибанов В.П. Пределы осуществления и защиты гражданских прав / В.П. Грибанов. – М.: Рос.право, 1992. – 204с.
5. Каудыров Т.Е. Оперативные санкции в системе способов обеспечения гражданско-правовых обязательств / Т.Е.Каудыров. – Алма-Ата: Изд-во Каз. ун-та, 1984. – 173 с.
6. Шевченко Н.М. Господарсько-правова відповідальність та господарські санкції / Н.М.Шевченко // Університетські наукові записки. – 2005. - №3. – С.175-179.